

VÄGEN MOT TRUMP CITY – HUR AUKTORITÄR KAN HAN BLI?

Publicerad igår 06:00 Lästid 9 Min

Foto: Alex Brandon/AP/TT. Kollage: Kvartal

Donald Trump vill tveklöst vara en auktoritär ledare.

Statsvetaren Hans Bergström går igenom vad USA:s president har för förutsättningar för att styra som Putin.

SKRIBENT

HB

HANS BERGSTRÖM

PRESENTERAS AV

ERIK HÖGSTRÖM

Går USA mot att bli en auktoritär stat, som **Viktor Orbáns** Ungern och **Erdoğan**s Turkiet, kanske rentav **Putins** Ryssland? Den frågan ställs på allvar sedan **Donald Trump** visat sig benägen att överskrida alla gränser och normer för en presidents maktutövning.

Frågan rymmer tre led:

Vill Trump bli en auktoritär ledare?

Kan han i så fall genomföra vad han vill?

Får han göra det, det vill säga finns det inga andra institutioner som stoppar honom i det amerikanska systemet?

På den första frågan är mitt svar ”ja”. Trump har tydligt visat att han är en extrem narcissist, som tilltror sig själv obegränsad förmåga och vishet. Det finns ingen gräns för hur mycket han kan ta av devota hyllningar. Den enda verkliga styråran för Trumps beteende är självförhärligande. Hans ego fordrar att få Nobels fredspris, liksom att få sitt ansikte hugget i sten på Mount Rushmore, vid sidan av **George Washington, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln** och **Theodore Roosevelt**. Det skulle inte förvåna om han en dag vill byta namn på huvudstaden från Washington D.C. till Trump City, Inc. Han har satt sig som ordförande för Kennedy Center, liksom för Smithsonian Museum, liksom för den federala organisationskommittén för fotbolls-VM i USA 2026. Allt kan han bättre än alla andra, och han är totalitär i sina anspråk på makt över alla sfärer i samhället.

Den djupt saknade konservative skribenten **Charles Krauthammer** skrev i augusti 2016: ”Jag brukade tänka att Trump var som en elvaåring, en omogen skolgårdstyrann. Jag missbedömde med ungefär tio år. Hans behov är mer primitiva – en infantil hunger efter godkännande och beröm, ett begär som aldrig kan tillfredsställas.” Krauthammer var utbildad psykiatriker.¹

”Trump är ohämmad i att utnyttja staten för att komma åt sina personliga fiender”

New York Times ledarsida, som jag inte ofta åberopar, gjorde den 2 november 2025 en genomgång av tolv typiska drag för en auktoritär ledare och fann att Trump följer dem alla.²

En auktoritär ledare:

- kväver oliktankande och yttrandefrihet
- förföljer politiska motståndare
- kringgår den lagstiftande församlingen
- använder militären för inrikes kontroll
- trotsar domstolarna
- utropar nationella nödlägen på falska grunder
- demoniserar marginaliserade grupper
- kontrollerar informationen och nyhetsmedierna
- försöker ta kontroll över universiteten
- skapar en personkult
- använder makten för personlig vinning
- manipulerar lagen för att behålla makten

Tidningen belägger övertygande att Trump ägnar sig åt allt detta. I delar, som universiteten, tenderar The New York Times att bortse från ett förfall som behövde korrigeras. Men i huvudsak är analysen korrekt.

Trump är ohämmad i att utnyttja staten för att komma åt sina personliga fiender. Han bryter mot omistliga demokratiska normer, som att man inte beskriver det som slutet för nationen om det andra partiet skulle vinna ett val. I sitt tal på kvällen för primärvalens *Super Tuesday* den 5 mars 2024 sa Trump ordagrant: ”Om vi förlorar det här valet, kommer vi inte att ha något land.”³ Så uttrycker sig inte en politiker i en demokrati.

Nog med detta första konstaterande.

Hur är det med det andra villkoret – att en president med auktoritära böjelser också lyckas genomdriva vad han vill? Även denna förutsättning uppfylls för Trump. Han har lyckats finna och tillsätta personer på alla centrala poster som är lojala mot honom personligen och beredda att göra praktiskt taget vad som helst som han begär. Trump behärskar den verkställande makten som ingen annan president. Det av tradition relativt fristående och professionellt drivna justitiedepartementet agerar nu i presidentens tjänst, och han har satt sin personlige advokat som

biträdande chef där. Myndigheter med makt över licenser för medier och finansmarknader har fått ledningar som agerar på minsta vink från Trump. Han försöker nu även ta makten över den amerikanska riksbanken, Federal Reserve.

Vill ha kontroll

Allt behöver inte vara fel tänkt. Det finns en gammal diskussion i USA rörande självständiga myndigheter och departement. Åtskilliga experter på konstitutionen hävdar principen om *unitary executive* (enhetlig verkställande makt). Man kan inte ha myndigheter som inte är ansvariga inför någon. Hela exekutiven leds ytterst av presidenten. Självt delar jag, som statsvetare, den grunduppfattningen. Den finner stöd också i konstitutionen. Där fastslås att ”den verkställande makten ska utövas av en president...” Vidare att presidenten ”ska se till” att lagar genomförs och utser dem som har att leda myndigheter. Särskilt den så kallade *Take care clause* ger ett vitt och vagt mandat för den folkvalde presidenten att lägga sig i det mesta.

Det stora problemet med Trump är inte att han vill ha kontroll över sin administration, inklusive myndigheterna, utan att han söker använda denna kontroll för personliga och repressiva syften.

Trump kom till sin andra mandatperiod ovanligt väl förberedd för att utöva makt över alla delar av den offentliga apparaten. Inom ramen för *Project 2025* hade en samling tankesmedjor på den konservativa sidan, med Heritage Foundation i spetsen, förberett en detaljerad analys av de instrument som presidenten kunde använda för att upphäva tidigare ordning.⁴

Då kommer vi till den tredje frågan: Har USA fortfarande institutioner utanför exekutiven som kan sätta gränser för en president med obegränsad vilja att utöva makt?

Konstitutionen etablerade två sådana självständiga institutioner: kongressen (den lagstiftande) och domstolsväsendet (den dömande). Kongressen beslutar om lagar och har makten över skatter och tullar. Domstolarna, ytterst Högsta domstolen, har till uppgift att säkra att lagar följs och att lagar och förordningar inte strider mot konstitutionen.

Livrädda för Trump

Kongressen har visat sig lamslagen i förhållande till Trump under hans andra period som president. Den har inte ens förmått värna sitt mest basala prerogativ – makten över beslut om skatter (varav tullar är en form). Förklaringen är tydlig: Genom valet 2024 fick Republikanerna majoritet i både senaten och representanthuset. Ledarna för respektive ”hus” har stor makt över vad som tas upp för debatt och beslut och vilka ärenden som läggs åt sidan. Å sina ledamöters vägnar har de varit livrädda för att gå emot president Trump. Varför? Därför att de vet att Trump har ett lidelsefullt stöd från partiets kärna av väljare och att presidenten kommer att straffa varje ledamot som ens visar skepsis mot hans aktioner. I mer än 90 procent av valdistrikten är det givet vilket parti som vinner. Alltså avgör primärvalen, det egna partiets val av kandidat, allt. En utmanare som får stöd av Trump har stora möjligheter att avsätta en sittande kongressledamot som begär omval.

Domstolarna har fortfarande integritet men är till naturen långsamma. Trump har hunnit genomdriva och implementera drastiska beslut innan domstolarna ens kommit ur startblocken. Ett exempel är handelspolitiken. En rad amerikanska företag som importerar varor gick till domstol redan i april 2025 rörande Trumps tullbeslut, som helt strider mot konstitutionen. Ärendena behövde först hanteras i specialdomstolen för internationell handel, sedan i en federal appellationsdomstol. Först när dessa båda domstolar kommit med sina utslag anländer frågan till Högsta domstolen. Den hade förhandling med parterna i början av november 2025. Dess utslag kan sedan komma när som helst under första halvåret 2026 – upp till ett år efter att Trump inledde sina godtyckliga handelskrig.

Högsta domstolen har en majoritet, 6–3, för domare som betecknas som ”konservativa”. Men det är fel att se dem som Trumptrogna. De är inställda på att ”konservera” principerna i konstitutionen. Det gör dem benägna att godta att presidenten har makt över exekutiven. Men det gör dem samtidigt angelägna om att värna kongressens makt över beslut som tillhör den lagstiftande församlingen, liksom att skydda de individuella fri- och rättigheter som återfinns i *The bill of rights* (författningstilläggen 1–10).

Högsta domstolen fungerar, bedömer jag, till skydd för konstitutionen mot en auktoritär president. Men den agerar långsamt.

Kan inte ta kontroll över medierna

Jag hyser ingen tvekan om att Trump skulle vilja vara som Putin, om han kunde. Vad finns det för skillnader mellan Ryssland och USA som hindrar honom?

En skillnad är att USA fortfarande kan väntas ha fria val, med fri opinionsbildning. En följd av detta är att Trumps tid vid makten är utmätt. Han kan enligt konstitutionen inte fortsätta som president efter den 20 januari 2029. Sociologen **Robert Merton** myntade begreppet SED, *socially expected duration*. Om många – till exempel på myndigheter eller bland politiker – tror att en person är borta om ett par år, då reduceras deras behov av att ta hänsyn till vad personen i fråga säger och gör. Om de däremot måste räkna med att personen kan vara kvar vid makten om fem år, kanske tio år, då blir de starkt beroende av denne makthavare. Detta är en avgörande skillnad i auktoritet mellan Putin och Trump. Trump riskerar att bli en *lame duck*, till skillnad från Putin.

En anknytande skillnad gäller utrymme för kritisk granskning och fri debatt i USA jämfört med Ryssland. Trots Trumps försök att få kontroll också över medierna är USA för mångfaldigt för att han ska lyckas. Och det är delstaterna som har ansvar för genomförandet av valen.

Trump representerar vad **Max Weber**, den tyske nestorn bland samhällsvetare, betecknade som "karismatiskt ledarskap". Han har vunnit stark lojalitet hos en stor del av befolkningen, särskilt de lågutbildade, för sin person mer än sitt program (som kan kastas om på nolltid). Max Weber skrev om egenskaperna hos den karismatiska typen av ledarskap i sin essä *Politiken som yrke* (*Politik als Beruf*, 1919). Han identifierade två typer av problem för detta slags ledarskap, till skillnad från det "traditionella" och det "lagbundna/byråkratiska".

Det första problemet är att det lätt leder till inkompetens i hanteringen av sakfrågor. Medarbetare rekryteras för att följa ledaren lojalt snarare än för att sköta komplexa verksamheter väl. Weber kallade relationen mellan ledaren och statens handläggare för "patriarkalt" i stället för objektivt och professionellt.

Det andra problemet är att det regelmässigt inbjuder till korruption. I en demokrati finns det inget som väljarna reagerar starkare mot än korruption. Om det är ledaren som person som ställs i centrum, följer lätt

köpslagan om att få favörer från ledaren. Detta ger en stark grogrund för korruption.

Båda dessa avigsidor av det karismatiska ledarskapet är uppenbara i fallet Donald Trump. Hans fullständigt vettlösa och principiösa handelsåtgärder (med tio procent extra tull på Kanada för att Trump inte gillade en film från Ontarios regionregering i vilken **Ronald Reagan** pläderade för frihandel) har lett bort från vad väljarna förväntade sig av presidenten – lägre inflation och bättre levnadsvillkor.

Korruptionen kring Trump har under hans andra mandatperiod släppts lös i en skala som är svår att fånga. Den som stödjer honom med stora pengar och gränslösa hyllningar kan lätt få nåd från fängelsestraff. Företagare och vd:ar som hjälper familjen Trump att bygga miljardförmögenheter på nya kryptoinstrument kan som tack få licenser och myndighetsgodkännanden på signal från presidenten.

Dessa båda sidoeffekter av det karismatiska ledarskapet – inkompetensen i hanteringen av sakfrågor och korruptionen – tenderar över tid att leda till fall i förtroende hos väljarkåren. Och när förtroendet faller, befrias även republikanska ledamöter i kongressen från att visa obrottslig lojalitet. De fjättrande banden till personen Trump lossnar.

Detta är ett över tid optimistiskt scenario för amerikansk demokrati efter Trump, givet att det demokratiska partiet kan återvinna sans i stället för att vandra ut i en ”progressiv” öken. Det är också det mest sannolika scenariot, enligt min bedömning, med mellanårsvalet 2026 som en viktig mellanstation.

Ett inte oviktigt faktum är också att Trump fyller 80 år i juni 2026. Han är inte fysiskt evig, även om han själv betraktar sig som likvärdig med Gud – och troligen som en bättre förhandlare.

SKRIBENT

HB

HANS BERGSTRÖM

Docent i statsvetenskap samt fd
chefredaktör för Dagens Nyheter.

PRESENTERAS AV

ERIK HÖGSTRÖM

Fördjupningsredaktör

FOTNOTER

1. https://www.washingtonpost.com/opinions/donald-trump-and-the-fitness-threshold/2016/08/04/b06bae34-5a69-11e6-831d-0324760ca856_story.html
2. <https://www.nytimes.com/interactive/2025/10/31/opinion/trump->

Donald Trump

USA